

search activity, the supremacy of law in its implementation.

It is necessary to include in the conceptual model of the principles of operational-search process: in the system of sectoral principles such principles as objectivity; privacy policy conspiracy; unacceptability of physical and psychological violence in the conduct of operational activities; interaction with the government and the public; safety of participants of investigative operations process; permissibility of coercive measures only in case of emergency; independence and integrity of the person who carries out investigative operations; reimbursement of damages caused by illegal actions and decisions of operational and investigative jurisdiction; in the system of inter-sectoral guidelines: inadmissibility forced to testify against himself, his family members and their close relatives (freedom of self-exposure and exposure relatives); prosecutorial supervision; in the system of common principles: the supremacy of law, respect for and protection of honor and dignity; presumption of integrity rights; protection of rights and freedoms, personal security and housing, privacy, secrecy of correspondence, telephone and other conversations, secret bank deposits, inviolability of property rights, equality before the law, humanism, tolerance, supremacy of law and justice.

Keywords: *supremacy of law, principles of operational-search activity.*

Надійшла до редакції 19.12.2013

Ховавко С.М.

кандидат юридичних наук

(Одеський державний

університет внутрішніх справ)

УДК 343.132

ПРОБЛЕМИ ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Розглянуто процесуальний порядок прийняття рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р.

Ключові слова: *кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, процесуальні строки.*

Постановка проблеми. Впровадження у новому КПК України системи негласних слідчих (розшукових) дій, з одного боку, надало правоохоронним органам додаткові можливості у протидії злочинності, а з іншого – розширило завдання щодо неухильного дотримання прав та свобод особи у кримінальному провадженні та забезпечення достовірності доказів, отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Як і будь-яка нова законодавча конструкція, інститут негласних слідчих (розшукових) дій не позбавлений певних недоліків та прогалин, які потребують негайного дослідження й усунення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Впровадження у кримінально-процесуальне законодавство інституту негласних слідчих (розшукових) дій відразу привернуло увагу науковців. Професори С.О. Кузніченко, Є. Скулиш, М. Шилін розглядають теоретичні та правові основи негласних слідчих (розшукових) дій та їх

співвідношення з оперативно-розшуковими заходами [1-3]; В.Г. Уваров наголошує на недосконалості процесуальної форми таких негласних слідчих (розшукових) дій, як аудіо-, відеоконтроль особи та зняття інформації з електронних інформаційних систем [4; 5]; Р.І. Благута звертає увагу на проблеми підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій [6]. Інші науковці досліджують окремі теоретичні, правові та організаційно-тактичні проблеми негласних слідчих (розшукових) дій.

Не менш важливим питанням, на наш погляд, є критичний аналіз положень КПК України, які регламентують процесуальний порядок продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, з метою встановлення існуючих прогалин та надання пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Дотримання прав і свобод особи та забезпечення достовірності доказів у кримінальному провадженні забезпечується, у першу чергу, розробкою та законодавчим закріпленням зрозумілої для всіх суб'єктів правозастосування процесуальної форми, щоб виключити будь-яке неоднозначне тлумачення відповідних норм КПК України.

Ми підтримуємо твердження М.А. Погорецького, що при реформуванні кримінально-процесуального законодавства на сучасному етапі розвитку держави слід максимально звужувати можливості прийняття процесуальних рішень на власний розсуд особами, які ведуть кримінальний процес, водночас всебічно розробляючи, розширюючи та удосконалюючи процесуальну форму, оскільки саме недосконалість процесуальної форми, як показує практика, є однією з причин зловживань у кримінальному процесі та судово-слідчих помилок [7, с. 33].

За результатами аналізу КПК України [8] маємо зазначити, що в окремих нормах містяться неоднозначні положення щодо визначення суб'єктів, уповноважених приймати рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, процесуального порядку продовження строків проведення відповідних негласних слідчих (розшукових) дій та строків їх продовження.

Так, у ч. 5 ст. 246 КПК України визначено, що строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений:

- прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням, – до вісімнадцяти місяців;
- керівником органу досудового розслідування, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням, – до шести місяців;
- начальником Головного, самостійного управління МВС, Центрального управління Служби безпеки, головного управління, управління МВС, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, регіонального органу Служби безпеки в межах компетенції, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, – до дванадцяти місяців;
- Міністром внутрішніх справ, Головою Служби безпеки, керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, головою державного бюро ро-

зслідувань, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, – до вісімнадцяти місяців;

- слідчим суддею, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому ст. 249 КПК України.

Хочемо звернути увагу, що за змістом ч. 5 ст. 246 КПК України строки продовження негласних слідчих (розшукових) дій та суб'єкт, уповноважений прияти рішення про продовження строку проведення негласних слідчих (розшукових) дій, визначаються з урахуванням суб'єкта, який приймав початкове рішення про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії. Тому є сенс розглянути положення КПК України, які встановлюють строки та процесуальний порядок прийняття початкового рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Процесуальні строки у кримінальному провадженні завжди привертали значну увагу як науковців [9-14], так і суб'єктів правозастосування [15-17], оскільки ці питання безпосередньо пов'язані з дотриманням прав і свобод особи у кримінальному провадженні.

У ст. 28 КПК України зазначено, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Особливо слід звернути увагу на норму, згідно з якою розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень.

Вимога щодо розумних строків виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень знаходить подальшу конкретизацію нормативним визначенням загальних положень процесуальних строків у главі 7 КПК України.

Поняття процесуальних строків визначено у ст. 113 КПК як встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

У частині 2 ст. 113 КПК України ще раз продубльовано положення щодо розумності строків, а саме: будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невинуватої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням КПК України.

Для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя, суд мають право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого КПК, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження (ч. 1 ст. 114 КПК).

Будь-які строки, що встановлюються прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого КПК, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення ві-

дповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист (ч. 2 ст. 114 КПК).

Стаття 116 КПК «Додержання процесуальних строків» містить положення, згідно з яким процесуальні дії мають виконуватися у встановлені КПК строки.

Таким чином, ціла низка статей КПК містить норми, які забороняють вчиняти процесуальні дії та приймати процесуальні рішення за межами встановлених КПК процесуальних строків.

У частині 4 ст. 249 КПК зазначено, що загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК. У разі, якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

У КПК строки досудового розслідування визначені у ст. 219. Зокрема досудове розслідування повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. При цьому у ч. 2 ст. 219 КПК передбачено можливість продовження строку досудового розслідування, зокрема по тяжким або особливо тяжким злочинам, при цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Таким чином, максимальний строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії, рішення про проведення якої приймає слідчий суддя, у кримінальному провадженні не може перевищувати дванадцяти місяців. Строки проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій, крім виконання спеціального завдання (ст. 272 КПК), у КПК не визначені.

Іншим проблемним моментом порядку прийняття рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій є визначення суб'єктів, уповноважених приймати відповідне рішення. Аналіз глави 21 КПК дає підстави стверджувати, що такі суб'єкти відповідають суб'єктам, які приймають початкове рішення про проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно з ч. 3 ст. 246 КПК рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор або слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Аналіз положень глави 21 КПК України дає підстави стверджувати, що рішення про проведення переважної більшості негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину (ч. 2 ст. 246; ст. 271 КПК). Але якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасо-

вого обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією на підставі рішення слідчого судді (ч. 8 ст. 271). За постановою (рішенням) слідчого, погодженою з керівником органу досудового розслідування, або постановою (рішенням) прокурора проводиться лише така негласна слідча (розшукова) дія, як виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК). Суб'єкти, уповноважені приймати рішення про проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій, як зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням систем логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК), та спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК), у відповідних статтях КПК однозначно не визначені (виходячи з логічного тлумачення положень глави 21 КПК, це може бути або слідчий, або прокурор).

Таким чином, маємо зазначити, що у КПК України не передбачено жодної негласної слідчої (розшукової) дії, яка б проводилася виключно за рішенням слідчого. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК) може проводитися або за постановою (рішенням) слідчого, погодженою з керівником органу досудового розслідування, або за постановою (рішенням) прокурора, при цьому у КПК не зазначено, за яких умов таке рішення приймає слідчий, а за яких – прокурор. Одночасно у ч. 4 ст. 272 КПК визначені уповноважені на продовження строку виконання спеціального завдання суб'єкти – строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором.

З урахуванням зазначеного положення ч. 5 ст. 246 КПК щодо повноважень керівників відповідних оперативних підрозділів на продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за рішенням слідчого, суперечать положенню ч. 4 ст. 272 КПК та не можуть бути застосовані у кримінальному провадженні. Такий висновок знаходить додаткове підтвердження у нормі ч. 2 ст. 41 КПК, згідно з якою працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою. Аналогічного висновку можемо дійти щодо неможливості прийняття рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 2 ст. 264 та ст. 269 КПК, керівниками відповідних оперативних підрозділів.

Невизначеність у КПК України умов, за яких певні негласні слідчі (розшукові) дії проводяться за рішенням слідчого, а за яких – за рішенням прокурора, створює небезпечні підстави для зловживань та порушень конституційних прав особи на приватність, що обумовлюється можливістю продовження строків проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії як до шести, так і до вісімнадцяти місяців, залежно від того, слідчий чи прокурор прийняв початкове рішення про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії (див. ч. 5 ст. 246 КПК).

Процесуальний порядок прийняття рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій достатньо чітко визначе-

ний лише для тих негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за рішенням слідчого судді. Відповідно до ст. 249 КПК, якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про постановлення ухвали згідно з вимогами ст. 248 КПК. Крім відомостей, зазначених у ст. 248 КПК, слідчий, прокурор повинен надати додаткові відомості, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії.

Щодо інших негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за рішенням слідчого або прокурора (ч. 2 ст. 264, ст. 269, ст. 271, ст. 272), то у відповідних нормах КПК визначені лише особи, уповноважені приймати рішення про продовження строків їх проведення, але сам процесуальний порядок прийняття рішення про продовження строків відповідних негласних слідчих (розшукових) дій або прописаний недостатньо чітко (ч. 4 ст. 272 КПК), або взагалі не визначений (ч. 2 ст. 264, ст. 269, ст. 271 КПК).

Висновок. З метою удосконалення порядку прийняття рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій можемо запропонувати низку заходів, зокрема: 1) чітко визначити суб'єктів та процесуальний порядок прийняття рішення про продовження строків проведення спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК), зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням систем логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК) та спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК); 2) встановити єдині максимальні строки, до яких може бути продовжено проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 2 ст. 246 та ст. 269 КПК; 3) виключити з ч. 5 ст. 246 КПК повноваження керівників відповідних оперативних підрозділів приймати рішення про продовження строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) для негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться з метою встановлення місцезнаходження особи, що переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду та оголошена в розшук, встановити максимальний строк її проведення до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи, але не більше строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або виконання обвинувального вироку.

Бібліографічні посилання

1. Кузніченко С. О. Сутність розшукових дій (гласних і негласних) у кримінальному провадженні / С. О. Кузніченко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 3. – С. 177-179.
2. Скулиш С. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / С. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2 (26). – С. 15-23.
3. Шилін М. Оперативно-розшукова діяльність та негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання у світлі нового КПК України / М. Шилін // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 1 (29). – С. 59-64.
4. Уваров В. Г. Інститут втручання у приватне життя шляхом аудіо-, відеоконт-

ролю / В. Г. Уваров // Право і безпека : науковий журнал. – 2012. – № 5. – С. 190-194.

5. *Уваров В. Г.* Зняття інформації з електронних інформаційних систем: новели КПК України та євростандарти / В. Г. Уваров // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4 (59) Частина 1. – С. 171-177.

6. *Благута Р. І.* Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми підготовки та проведення / Р. І. Благута // Юридичний часопис НАВС. – 2013. – № 1. – С. 147-152.

7. *Погорецький М.* Новий КПК України: політичні, теоретичні та юридичні питання / М. Погорецький // Право України. – 2009. – № 2. – С. 29-35.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України (відповідає офіційному тексту). – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 254 с.

9. *Заїка С. О.* Основні причини порушення строків у кримінальному процесі України / С. О. Заїка // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 7. – С. 132-134.

10. *Заїка С. О.* Поняття та значення строків у кримінальному процесі / С. О. Заїка // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 7. – С. 125-129.

11. *Заїка С. О.* Щодо порядку обчислення строків у кримінальному процесі / С. О. Заїка // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 1. – С. 41-44.

12. *Михайленко О. Р.* Момент як окрема одиниця в часових параметрах кримінального процесу України / О. Р. Михайленко // Вісник прокуратури. – 2001. – № 1. – С. 49-53.

13. *Михайленко О. Р.* Строки та інші часові параметри в кримінальному процесі України : навч. посібник / О. Р. Михайленко. – К., 2000. – 40 с.

14. *Маляренко В. Т.* Щодо строків кримінального процесу / В. Т. Маляренко // Право України. – 2000. – № 1. – С. 16-23.

15. Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 7 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (1973-2004) / за заг. ред. голови Верховного Суду України В. Т. Маляренка. – К., 2004. – 336 с.

16. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму ВС України від 25 квітня 2003 р. № 4 (зі змінами, внесеними постановою від 11 червня 2004 р. № 10) // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2004. – № 12.

17. Про строки розгляду судами України кримінальних та цивільних справ : постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. № 3 (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму ВС № 12 від 3 грудня 1997 р.) // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1963-2000) / за заг. ред. голови ВС України В.Ф. Бойка / офіц. видання у 2-х т. – Т. 1. Роз'яснення Пленуму ВС України із загальних питань судової діяльності. – К., 2000. – 327 с.

Ховавко С.М. Проблемы продления сроков проведения негласных следственных (розыскных) действий. Рассматривается процессуальный порядок принятия решения о продлении сроков проведения негласных следственных (розыскных) действий в соответствии с положениями Уголовного процессуального кодекса Украины от 13 апреля 2012 г.

Ключевые слова: уголовное производство, негласные следственные (розыскные) действия, процессуальные сроки.

Khovavko S.M. Problems of prolongation of undercover investigative (search) operations. The author has considered a procedural order of making the decision for a prolongation of terms of the undercover investigative (search) operations in accordance with the provisions of the Criminal Procedural Code of Ukraine from April 13, 2012.

In order to improve the order of the decision to extend the terms of covert investigative (detective) the author has proposed: 1) clearly defined subjects and procedural order of the decision to extend the terms of the special task of disclosing criminal activities of an organized group or criminal organization, interception of electronic information systems or parts thereof, to which access is not limited to its owner, the holder or keeper or not connected with overcoming of the logical protection and monitoring of the thing or place; 2) establish uniform maximum terms, which may be extended by conducting undercover investigation (search) actions; 3) deleted authority heads of operating units to decide on its extension of

covert investigative (search) actions; 4) for covert investigative (search) operations carried out in order to establish the location of the person running from the pre-trial investigation, the investigating judge or the court and declared wanted, set a maximum term of its holding in locating wanted person, but no more limitation periods of criminal prosecution or execution of a judgment conviction.

Keywords: criminal proceedings, undercover investigation (search) actions, procedural terms.

Надійшла до редакції 23.12.2013

Чаплинська Ю.А.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Висвітлено актуальні проблеми проведення слідчого експерименту. Проаналізовано наявні в юридичній літературі точки зору щодо цього питання, запропоновано організаційні заходи і тактичні прийоми проведення даної слідчої дії.

Ключові слова: слідчий експеримент, організація, організаційне забезпечення, тактичні прийоми, відтворення.

Постановка проблеми. Актуальність даної статті обумовлюється недостатньою науковою розробленістю і великою практичною значущістю системи організаційно-тактичного забезпечення проведення слідчих дій, зокрема слідчого експерименту, яка може бути використана в слідчій, оперативно-розшуковій, судово-експертній практиці.

При розслідуванні різноманітних видів злочинів, особливо тяжких, зокрема умисних вбивств, розбійних нападів, вимагань, захоплення заручників, незаконного виготовлення зброї, боєприпасів, вибухівки, наркотичних засобів або психотропних речовин, документів, печаток тощо нерідко виникає необхідність, окрім перевірки та уточнення показань підозрюваних й обвинувачених, проводити деякі експериментально-дослідницькі дії. Проведення випробувань може бути спрямовано на встановлення можливості сприйняття особою певних фактів або явищ, вчинення нею конкретних дій, наявності або відсутності певних вмінь й навичок та ін. Ці експериментальні дослідження здійснюються за допомогою такої слідчої дії, як слідчий експеримент.

На підставі вивчення 367 кримінальних справ та опитування 289 працівників слідчих підрозділів можна дійти висновків, що така слідча дія проводилася лише у 4% випадків від загальної кількості справ, хоча у 23% її проведення було очевидною необхідністю, але під час досудового розслідування не робилося. Вказане деякою мірою знижує якість проведення досудового слідства в цілому. Окрім того, 48% слідчих вказали на